

↓ رتبه معارف

۱ ضمیر $\left\{ \begin{smallmatrix} \text{مفیه} \\ \text{متکلم} \end{smallmatrix} \right\}$ اگر اسم نکره ای اضافه به هر یک بشوند همان رتبه را دارند
↓
۲ علم مگر اینست اضافه به ضمیر بشوند رتبه او ۲ خواهد بود
↓
۳ اسم اشاره مگر آنکه آنچه اضافه شده باشد ضمیر باشد که رتبه ۱ خواهد بود
↓
۴ موصول
↓
۵ ذواللام

مواقع مبدأ ذلک اسم مقام (نظر منور)

1. هر دو معرفه باشند ← تساوت رتبه ها می باشد
 ← أو اختلفت

$\frac{\text{زيد}}{\text{م}}$ $\frac{\text{الفاصل}}{\text{م}}$ ، $\frac{\text{الفاصل}}{\text{م}}$ $\frac{\text{زيد}}{\text{م}}$
 (4) علم (2) ضمیه
 (2) ضمیه (4) علم

✓ نظر ابن ہمام ① اونی کہ رتبہ اس بالآئو مستدات سے $\frac{\text{الفصل}}{2}$ ⑤ $\frac{\text{زید}}{\text{م}}$ ⑥

۲) یا اونی کہ تردد مضارب معلوم است، مبتدات سے قیل سے مَن القائم ^{تقول} زیدُ القائم _۳
 ۱/۴ ہی روزہ کی ابتداء ولی زید بنی شدہ ہے۔

۱۔ زید می کہتا ہے: میں نے اپنے ہم ایستاد

۲- هر دو نکره‌ای هستند که ملائمت می‌بخشد و واقع شدن را دارند

$\frac{\text{أَفْقِلْ}}{\text{م}} \quad \frac{\text{أَفْقِلْ}}{\text{خ}} \quad \frac{\text{مَنْ}}{\text{م}}$

۳۔ یکی معرفہ و دیگرین نکرہ باشد۔ اگر اولی معرفہ بود مع مبہد است: $\frac{\text{زید}}{\frac{\text{قائم}}{\frac{\text{م}}{\text{ح}}}}$

اگر اولی نکرہ بود ہے اگر مجبور برلی ابتدائیت نہایت سے خبر: $\frac{2}{2}$ دھب $\frac{3}{3}$ خاتمک

استقامت
کلمه مالک ، صبر ضد زید
مثلاً اگر مجوز برای مبتدا واقع شدن داشت چه مجوز خبر
نمیوه : مبتدا

دلیل یسویہ - ۱- أَنَّ الْأَصْلَ عَمَّ الْقَدِيمِ وَالْبَاقِي

٢- انهما سبيلان معروفين تارة الاخر منهما : الفاضل ^{منصور} انت ^١ في اعرف مفضله وطلبه فله منكم
اولى عبادات بالله وتبائن اوليات
المرحوم دار كبر مرافقه مقدمه ..

هر دو وجه مورد قبول

بہ دو دلیل ←

۱- عمرو معروفه باینند ① در صورت علم مضطرب به یکی از آنها آئینه معلوم است، ام و آئینه مجهول است، فیه است

۳۔ کان أخو عمرو زیدؑ ہے۔ برادر عمرو زیدؑ کی ولی نہیں ہونے کہ اس کا زیدؑ

⑤ اگر مصطفیٰ به هردو (اسم و فاعل) علم داشته باشد ولی انتساب یکی به دیگری را ندارند

۱) یکی از آن دو نسبت به دیگر اعرف باشد (۵) (۶) ۲- هر دو در یک رتبه باشند در اسفند

(ب) یعنی اوزان دو نسبت بہ ذیلی اعراف بناسد
 (۱) - حرک اور ذریک اور تہ بناسد
 (۲) دو افعیوت اعراف، اسم وغیرہ اعراف، ضمیر میں بانٹے گئے
 (۳) حرک اور اوزان دو افعیوت اعراف بناسد
 (۴) اسم ضمیر
 (۵) اسم ضمیر
 (۶) اسم ضمیر
 (۷) اسم ضمیر
 (۸) اسم ضمیر
 (۹) اسم ضمیر
 (۱۰) اسم ضمیر
 (۱۱) اسم ضمیر
 (۱۲) اسم ضمیر
 (۱۳) اسم ضمیر
 (۱۴) اسم ضمیر
 (۱۵) اسم ضمیر
 (۱۶) اسم ضمیر
 (۱۷) اسم ضمیر
 (۱۸) اسم ضمیر
 (۱۹) اسم ضمیر
 (۲۰) اسم ضمیر
 (۲۱) اسم ضمیر
 (۲۲) اسم ضمیر
 (۲۳) اسم ضمیر
 (۲۴) اسم ضمیر
 (۲۵) اسم ضمیر
 (۲۶) اسم ضمیر
 (۲۷) اسم ضمیر
 (۲۸) اسم ضمیر
 (۲۹) اسم ضمیر
 (۳۰) اسم ضمیر
 (۳۱) اسم ضمیر
 (۳۲) اسم ضمیر
 (۳۳) اسم ضمیر
 (۳۴) اسم ضمیر
 (۳۵) اسم ضمیر
 (۳۶) اسم ضمیر
 (۳۷) اسم ضمیر
 (۳۸) اسم ضمیر
 (۳۹) اسم ضمیر
 (۴۰) اسم ضمیر
 (۴۱) اسم ضمیر
 (۴۲) اسم ضمیر
 (۴۳) اسم ضمیر
 (۴۴) اسم ضمیر
 (۴۵) اسم ضمیر
 (۴۶) اسم ضمیر
 (۴۷) اسم ضمیر
 (۴۸) اسم ضمیر
 (۴۹) اسم ضمیر
 (۵۰) اسم ضمیر
 (۵۱) اسم ضمیر
 (۵۲) اسم ضمیر
 (۵۳) اسم ضمیر
 (۵۴) اسم ضمیر
 (۵۵) اسم ضمیر
 (۵۶) اسم ضمیر
 (۵۷) اسم ضمیر
 (۵۸) اسم ضمیر
 (۵۹) اسم ضمیر
 (۶۰) اسم ضمیر
 (۶۱) اسم ضمیر
 (۶۲) اسم ضمیر
 (۶۳) اسم ضمیر
 (۶۴) اسم ضمیر
 (۶۵) اسم ضمیر
 (۶۶) اسم ضمیر
 (۶۷) اسم ضمیر
 (۶۸) اسم ضمیر
 (۶۹) اسم ضمیر
 (۷۰) اسم ضمیر
 (۷۱) اسم ضمیر
 (۷۲) اسم ضمیر
 (۷۳) اسم ضمیر
 (۷۴) اسم ضمیر
 (۷۵) اسم ضمیر
 (۷۶) اسم ضمیر
 (۷۷) اسم ضمیر
 (۷۸) اسم ضمیر
 (۷۹) اسم ضمیر
 (۸۰) اسم ضمیر
 (۸۱) اسم ضمیر
 (۸۲) اسم ضمیر
 (۸۳) اسم ضمیر
 (۸۴) اسم ضمیر
 (۸۵) اسم ضمیر
 (۸۶) اسم ضمیر
 (۸۷) اسم ضمیر
 (۸۸) اسم ضمیر
 (۸۹) اسم ضمیر
 (۹۰) اسم ضمیر
 (۹۱) اسم ضمیر
 (۹۲) اسم ضمیر
 (۹۳) اسم ضمیر
 (۹۴) اسم ضمیر
 (۹۵) اسم ضمیر
 (۹۶) اسم ضمیر
 (۹۷) اسم ضمیر
 (۹۸) اسم ضمیر
 (۹۹) اسم ضمیر
 (۱۰۰) اسم ضمیر

استثناء اگر رتبه مضاعف بود در اعراف اسم مریدان به استثنای ^{اسم} هذه اسم و لوازم طرف مقابل و اعراف مریدان

بظاہر ہاں کہیں نہ رہیں صفتیں نہ
 (۳) (۴) (۵) (۶) (۷) (۸) (۹) (۱۰)
 کن ہذا انا کی کن ہذا زید
 اے اے

اعرف المكارف

بر آمدن هاء تنبيه بر سر ضمير در باب نواحی ممکن است → مگر اینک طرف مقابل هاء ضمیر باشد در انصورت

چون اگر ضمیر اسم کان باشد باید به او متصل شود و ضمیر را حسباً قرار داده و بر آن هاء تنبیه داخل می کنیم

در انفرادی ها، تنه نمی تواند بشکول وصل شود.

هـ انا ذَا
م ٢

قائدہ: (اَنْ وَاَنْ) ای کہ یہ ناول مصدر معوضہ میں رہ در حکم ضمید است (رتبتاً)

ما كان كُفْتَهُمُ الا اَنْ قالوا ائتوا بآبائنا ، فما كان جواب قومہ الا اَنْ قالوا ائذبا قولہم خبر کان
قولہم ائمہ من

یہ ضعیف است کہ خبر، ضمید بار کہ از چیز کی کہ از او غیر اعرف تہ، چون اعرف باید مبتدا واقع شد
ہو نہ کہ خبر مبتدا واقع می شد پس مصدر ہم نمی تونہ خبر واقع شود و باید مبتدا واقع بشہ چون در حکم ہوا
برای مصدر معوضہ صفت آوردہ نمی تہ برای ضمید ہم صفت آوردہ نمی شود
یا رفع (حجت و جواب در آید) ضعیف است

جایگاہ ضمید و مصدر دہدہ سے اسم نالغ یا مبتدا است

۲۔ ہر دو (اسم و ضمید) نکرہ باشند سے ہر دو مسوغ ابتدائیت دارند سے کان ضمید من زیر شراً من عمر
(ہر دو در می توان اسم یا ضمید قرار داد)

اگر فقط یکی از انہما مسوغ دار بود سے (ان مبتدا است) (اسم نالغ) سے کان ضمید من زیر امرأۃ

۳۔ یکی معوضہ و دیگر نکرہ باشند سے معوضہ اسم و نکرہ ضمید است سے کنت رجلاً، ہادیاً و معلماً
اسم ضمید

یہ تجوید الرجاج ضی سے ا و لم تکن لہم آیتۃ اَنْ یعلمہ سے فردوہ لما ذکرنا (معوذہ اسم و نکرہ ضمید)
نکرہ، اسم ضمید معوضہ

بعضی ہا بہ تقع رجاج لفتہ اند کہ چون آیتہ بالہم تفسیر خودہ پس نکرہ صفتہ نیست، می توان آیتہ اسم قرار داد

در مثال ۳۰ اعجب زید ما کوه عمر (اگر از ما غیبی بن ارا (در مورد)

ان كان الاسم الناقص (من) و(الذين) جازر الوصفان في اعجب زيد من الذين

(۲) مفرد فاعل

Scanned with CamScanner

۱- عطف بیان نه ضمید واقع می شود و نه تابع ضمید ولی بدل اینها را می پذیرد.

۲- عطف بیان با متبوع خود در معرفه و نه بدلین مطابقت می کند برخلاف بدل

ع ۳ و ۴- عطف بیان جمله و تابع جمله قرار نمی گیرد برخلاف بدل

۵- عطف بیان به صورت فعلی که تابع فعل دیگر باشد قرار نمی گیرد برخلاف بدل

۶- عطف بیان با لفظ متبوع خود واقع می شود ولی بدل واقع می شود البته به شرط اینکه در دو من حیثی اضافه آمده باشد

۷- عطف بیان در نیت جانشینی در محل متبوع خود نیت ولی بدل هت

یا زید الحارثی فقط عطف بیان است زیرا اگر بدل باشد باید بتوانیم بگوییم یا الحارثی (یا) جمع نمی شود

۸- عطف بیان در تقدیر کلام از جمله دیگران سوره می شود در حالی که بدل جزو جمله دیگران است

هند قام عمر افوها یعنی توان افوها را بدل گرفت چون در این صورت جمله (قام عمر) که خبر است دیگر رابطی به سری مبتدا نخواهد داشت (چون بدل نمی تواند خبر هم باشد)

ولی صفت مشبہ تھا از فعل لازم ← حسن، جمیل

۲۔ اسم فاعل برای هر ۳ زمان آورده می شود

اما صفت مشبه به بر زمان حاضر (ماضی متصّل به زمان حاضر) دلالت دارد.

۳. اِسم فاعِل در حرکات و سکنات برابر مضارع است (وزن عروضی)

صفت مشربہ گلیسرین

۴۔ منصوب اسم فاعل می تواند بر خود اسم فاعل مقدم شود۔ زید عمداً غارت

اعانتدیم مضروب صفت منتهیه بر آن صمیم است ۵ لا زید و جهة حسن

۵۔ معمول اسم فاعل می تواند پس و اجنبی باب ۴۰ زید فایز غلام و حمرا

سببی از صمد
اجبی از صمد
سببی از صمد

امام عیسیٰ عجلت منتهی تنفاسی است عزیه و صفی الوجود

۶۔ اسم فاعل، درجہ عمل، با فعل فویدے صفاقتی نہ کرکے (لازم و مفیدی سے مفعول کی گہر یا نہ)

اما صفت صفت به ..... می کند (یعنی ممکن است با توجه به لازم بودن فعلی، صفت صفت به عمل فعل صفتی را از آنجا که

زند من وجه

۷- حذف یزدن اسم فاعل و باقی گذاردن معمول آن جائز است. مثلاً: «هذا ضاربٌ زيدٌ» و «[بحراً] اندا [زيداً] ضارب»

۸۔ اِنَّ اِسْمَ فَاكِلٍ لَا يَقْبَحُ حَتَّى مَصْرُوفٍ وَ اِفَافَتَهُ اِلَى مَصْرُوفٍ اِلَى ضَمِيرِهِ مَصْرُوفٌ بِقَاتِلِ اِيَّاهِ

و یقیناً فی وقت مناسب

۹- فاصله شدن اسم فاعل از مرفوع و منصوب پس جانبات نه زید ضارب ^{فاعل} فی الدار ابوه عمداً
اما این فاصل آمدن در صفت مشبهه جانبات نیست.

۱۰- برای اسم فاعل می توان تمامی توابع را عنوان نمود
اما معمول صفت مشبهه صفت را نمی پذیرد.

۱۱- برای معمول اسم فاعل می توان تابع از محله قرار داد نه جاعل ^{مفعول} اللیل ^{مفعول} سکناء و الشمس
عطف به محل اللیل صدم و بیهوشی
اما آوردن تابع برای محل ^{مفعول} ضرر و صفت مشبهه جانبات نیست.

۵۔ **رجوع الہدای**۔ حال و تمیز ہر دو اسم، نکرہ، مفعول، منصوب و رافع الہم اند

17) حال بصورت اسم، ظرف، جاد و مجرور و جملہ قدامی گیر سے جواز زید والبا، غنیمت علی قصہ فما زینت
رایت القلائ بین السحاب، بعثت و الناس ضلال فی حیرة
 و المتین لا یكون الا اصفدا
 جملہ وادی

۲) گاهی صفت معنای کلام وابسته به حال است ولی تعیین آن بیگانه نیست
ولا تمش فی الارض مرهاً (و در حالی که متکبر) به آنکه حال در وصف کنیم معنی کلام غلط میباید

(۳) حال رافع ابرو که هیئت بوده و تمیز رافع ابرو ذات است

(۴) حال گم من مقدار من شود ولی تمیز هیچ ۵۵ مقدار من شود ۵۵ جا زنی ۱ و اکبر ضا حله ۲

استغنی هادی قریباً ۱ و ۲ التوکل علیہ کافی ۱ و ۲ ناصر ۲

(5) اگر عامل حال فعل ماضی یا وصف نبیہ بآن باشد جایز است بر عاملش مقدم شود
 حَسَبَ حَالٍ اَبَاؤُهُمْ يَخْضَعُونَ وَلَا يَجُوزُ ذَلِكَ فِي التَّعْيِينِ

٦) إِنَّ حَقَّ الْمَالِ الْاِسْتِغْنَاءُ وَ حَقَّ التَّمْيِيزِ الْخُصُودُ وَقَدْ يَبْعَاكِ سَلَامٌ
فَتَتَّقِ الْمَالَ حَامِدَةً فِي هَذَا مَالِكٌ ذَهَبًا ، تَنْفَعُونَ الْجِبَالَ بِيُوتًا
وَيَبْعُ التَّمْيِيزِ مَشْتَقًا فِي لَدَدْرِهِ فَارِسًا

۱) حال بصورت موكدا عامل خود قرار می گیرد. فتنبسم ضاحكاً
ولا يقع التمييز ذلك

افسانہ حال

۱) منتقلہ : یعنی معنائی ثابت و لازم نمودہ (گاہی مت گاہی بیت) سے رایت زیداً والیاً
۲) لایفہ : حال ہمیشہ یا دو حال ہمواہ است۔

۱) ہر گز حال جامد و غیر موصول بہ منتقلہ یا سند سے ہذا مالک دھباً یا ہر گز حال جامد تاویل بہ متفق میرد کہ
۲) مولکہ (ہر گز حال تاکید کنندہ) اصل فریضہ (بائے) سے ولی مُدبراً ، ولا تَقْهَرُوا فِي الْأَرْضِ مَعْنِي
۳) مولکہ (ہر گز حال تاکید کنندہ) اصل فریضہ (بائے) سے ولی مُدبراً ، ولا تَقْهَرُوا فِي الْأَرْضِ مَعْنِي

۱) ہر گز حال ولایت بر تجدید (وجود) صاعبدی دایرہ سے خَلْقُ الْإِنْسَانِ ضَعِيفاً
۲) در غیر لینی یہ مورد ، لایفہ لایفہ حال اسماں است سے عَائِشاً بِالْقِطْعِ در صورتی کہ قیام حال دانستہ شود

۱) مقصود : ذات اکبر ، مراد و مقصود است سے جاشن زیداً والیاً سے خود حال (رکوب) مورد توجہ و مقصد
۲) موطنہ : ذات اکبر مراد و مقصود بنوہ ، بلکہ بہ عنوان مقدمہ برای چیز دیگر واقع شود (جامد و موصوف)
۳) جادہی کہ ملاً محسناً سے رجلاً حال است کہ مراد یہ بلکہ مقدمہ است برای محسناً
۴) تشریح لہا بئراً سوباً سے مراد بئراً نیت
۵) حال صفت و کثیر

۱) معارفہ : زمان وجود حال ، باز زمان عامل آن یکھ است سے ہذا بقولہ سبباً (این موصوفہ در حالی کہ پیوہ)
۲) مقصدہ : زمان تحقق حال موصوفہ ان زمان تحقق وجود عامل حال میں بائے سے صورت بطور مقدمہ صائناً بہ خدا
۳) ممکنہ : زمان آن بیت بہ زمان عمل کنندہ است سے جاشن زیداً والیاً

تقسیم حال (۱) صبیحہ (موسسہ) ۱ حال معنای ذوالحال را کہ قبلاً روشن نبود روشن کر کے جاہ زید ضافہ

از تظہر تین غائب و تالیس

(۲) موکدہ: معنای قبل از خود را کہ روشن است مورد تاکیدی قرار می دهد و عامل: ولی مدبراً

ذوالحال: جاہ العدم طلعہ (روشنی که جمیع اشیاء)

مضمون جمله: زید ابوت عطوفاً

مهربانی استفاده مینماید از قبل

اعراب اسما السوٹ والا استفهام و نحوها

۱- محلاً مقصور: اگر حرف جر یا مضافی بر آید داخل سوره عم يتسائلون صبیحہ ای یم یخوت

اعراب اسما السوٹ

۲- محلاً مقصور: اسم اگر بر زمان یا مکان دلالت داشته باشد مع فعل فیه می باشد ایان یبکونون فاین تذهبن

واستفهام

کی بر انگیزیته می خیزد پس به کجا می رود

۳- محلاً مرفوع: اگر پس از اسم استفهام قرار گیرد اسم مذکر می مبتدات من اب دس

یعنی این مصدر در اسما السوٹ وجود ندارد

اسم مرفوع می خبر یا مبتدات من زید

مفعول

۴- اگر بعد از اسم اسما استفهام فعل لازم قرار گیرد مبتدات من قائم من جاء بالحسنه

۵- اگر بعد از اسم اسما استفهام فعل متعدی قرار گیرد اگر فعل بر آن واقع شود مع فعل فیه می باشد ایان یبکونون

اگر فعل بر ضمیر یا مطلق اکثراً واقع شود یا مبتدات یا مفعول به مفعول

من رایت من رایت افاه

تنبیه: در صورتی که اسم شرط مبتدات واقع شود درباره ی خبر آن مفعول است: من جاء بالحسنه فله عشر امثالها

(۱) خبر آن فعل شرط است: صحیح: فاندھی کلام متوقف بر جواب است: بخاطر معنای شرطیت نیاز به جواب داریم

(۲) خبر آن فعل جواب است

(۳) خبر مجموع فعل شرط و فعل جواب است

موضوعات ابتداء بہ نکرہ

۱۔ نکرہ موصوفہ ہے صفت آن در لفظ موجود بانہ سے رجل عالم جادنی، اجل مسمر عندہ
بانہ
صفت نکرہ در تقدیر بانہ سے نکرہ اہر و اناب سے ای نکرہ عظیم
صفت در معنی نکرہ بانہ سے رجل جادنی سے ای: رجل صغیر

(۱) رفع سے قائم الریدان
نکرہ عامل بانہ (۲) نصب سے
(۳) جر سے علامہ اہرۃ جادنی
رطبی لے م اللہ سے نکرہ بانہ

موقوف بانہ و مضاف با اضافہ موقوفہ نکرہ سے غیرت لایجود
تقصیر

۳۔ عطف سے بہ شرط ایئکہ معطوف یا معطوف علیہ جواز ابتداء را دانستہ بانہ سے طایۃ و قول معروف
معطوف
م و مقصود
موقوف و مقصورہ خبر

۴۔ خبر اسم نکرہ، ظرف یا جار و مجرور یا جملہ بانہ سے بہ شرط الخبر فیہن الاقوال (خبر یا معنہ بانہ یا مدحہ موقوفہ بانہ)

لا تبتا منیر
نکرہ
انصاف
نکرہ اجل کتب
م
تقدیر غلامہ رجل
م
خبر

مکس
من جاو بالمدن

۵۔ نکرہ مقدم، اسم عام بانہ یا سے ذاتاً عام است سے اسم شرط و استفادہ سے هل رجل فی الدار
ہ باعواملی، عام شدہ است سے ہا رجل فی الدار
ہم نام ان

۶۔ صدار از نکرہ مقدم حقیقت آن (معنی) بانہ سے رجل فید من امداد
طبیعت نکرہ

۱- نکره مقدم به معنی فعل باره ^{نکره} تعجب به عجب لذیذ
دعا به رستم علی آل یسین، دلیل المطفین

۸- ثبوت خبر برای نکره مقدم از امور خارج العاده باره ^{غیر عادی} به خبره سجدت (درختی سجده کرد)

۹- اسم نکره بعد از (اذا فجائی) قرار گیرد به خبرت فاذا اند بالباب

۱۰- اسم نکره در ابتدای جمله حالیه قرار گیرد به قطعت الصدا و دلیل یهدینی (صدا را پیوسته در حالی که دلیل هدایت می کرد)

مصوغات ۱- محصور بودن نکره به انما فی الدار جل

۲- اسم نکره به غفلان افاده تفصیل بیاید به الدهر یوماں یوم لک و یوم علیک

۳- وقوع نکره بعد فاء جزاء به ان مضی غیره فی الرباط

مصنف هیچ کدام را قبول ندارند رد آنها ^۱ قبل دخول آنها جائز بود که نکره مستثنا واقع شود (مجزور دانسته)

^۲ یوم مستثنایت بلکه بدل است

^۳ نکره صفتی محذوف دانسته (مجزور دانسته)

(۱) اقناع عطف

۱) عطف بر لفظ: معطوف اعراب لفظی معطوف علیه را می گویند. شرطش: عامل معطوف علیه بتواند بر سر معطوف در بیاید.

یعنی این زید بقائیم و لا قاعده

در جایز است بر سر قاعده هم در بیاید

این عطف بر لفظ صحیح است

۲) ما جاذبی من امرات و لا زید. عطف بر لفظ صحیح زید را چون را زید بر سر مقارن

مذکور و محذوف در این است عطف بر محل امرات در این است

بلکه ایستاد است

تدبیع عطف علی اللفظ و علی المحل جمیعاً یعنی ما زید قائماً لکن / بل قاعده

صواب: خبر برای خبری محذوف (موجود)

لأن فی العطف علی اللفظ و علی المحل ما نمی تواند بر مثبت عمل کند

و علی المحل و چون دیکه محلی وجود ندارد نا میار و رفع مبتدا و خبر ناسخ می کند (عامل ابتدائیت وجود ندارد)

۲) عطف بر محل: معطوف اعراب دور (محل) معطوف علیه را می گویند. یعنی زید بقائیم و لا قاعده
عطف بر محل قائم
سفر محله

۱) امکان ظهور اعراب محل فی الفصح: یعنی زید بقائیم / قائم و ما جاذبی من امرات / امرات
لا یعنی و صریح بزرید و محذوف زید محلاً منصرف است، مفعول با و اولی صریح است. ولی ممکن هیچ وقتاً ظاهر نمی شود

آخاه و عطف بر لفظ زید

۲) اعراب محلی و اعراب اصلی باری: هذا ضارب زیداً و اخیه. عطف بر محل زید. اصل در این محلی اینست که
اصل در زید اینست که میضرب بانه محل (رفع و نصب) کند. نه اینست (اعضای)

عطف لفظی

۳) عطفی که محال است اعراب محل را محلی معطوف علیه است موجود باری. یعنی زید بقائیم و لا قاعده

طالب اولی

عطف بر محل قائم صحیح است
زید را محلی طالب نصب قائم است
در کدام صیغه است

۷. طبق شرط سوم (وجود محذوف) در چند مورد غیر توان عطف بر مطلق نمود:

۱x) اِنْ زَيْدًا وَ عَمْرًا قَائِمَانِ سے زید طالب رفع زید، ابتدائی است و ابتدائی همان تہجد از توسعہ مبارک
مخطوف کہ یہ دلیل دخول اِنْ رائی شدہ است۔

۲x) هَذَا ضَرْبُ زَيْدٍ وَعَمْرًا

۳x) اَعْقَبَنِي ضَرْبُ زَيْدٍ وَعَمْرًا
۷. اضافہ مصدر
یہ فاعل و مفعول صحیح است
۷. زید اسم فاعل محل (نصب، رفع) نہ کہ مگر اینکہ، تنوین دار، ال دار
یا مضاف بابت سے پس عاملی کہ طالب امر اب (اصلی کنایات موجود نیست
در مفعول سے زید محل عمل عمر رہا۔

۴. اَجَازَهَا قَعَمٌ تَمَسَّكَ بِظَاهِرٍ جَاعِلُ اللَّيْلِ سَكَنًا وَ الشَّمْسِ
نظر قدم سے عطف بر مطلق لیل

جواب ۷. اِنْ مَضُوب (الشَّمْسِ) مفعول فعل معذوف است کہ فعل (عامل) مذکور آنرا تفسیر مکنہ سے ای: جَعَلَ الشَّمْسَ
از نظر معنوی ہم شاهد داریم کہ باید فعلی بر تفسیر بگیریم سے وَ مِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ وَ
ی و اسم فاعل ماضی کہ ال نداشت بابت عمل نصب ایہم بن رہا۔

۵x) اِنْ زَيْدًا قَائِمًا وَ عَمْرًا سے بہ همان دلیل کہ درگزینہ گذشت
عطف بر مطلق زید

(۱۳) عطف علی توہم : یعنی بہ معطوف و امر ای دادہ شود کہ بر خلاف معطوف علیہ است بنا بر توہم (فوق) کہ معطوف علیہ ہون (پہلے) کہ بہ معطوف دادہ شدہ است و دارد لیکن زید قائماً و لا قاعد سے مجبور گشتہ بہ فوق ایستہ قائم ہم مجبور است

سُط سے جواز این عطف سے این است کہ عامل متوہم بتواند بر معطوف علیہ داخل شود

حُسن این عطف : این است کہ عامل مزبور در آن مورد زید بہ گریز و از سے لیکن زید قائم و لا قاعد

زیرا (داخل عامل متوہم دباؤ) بر ضرب لیکن

کثیر الاستعمال است سے ہیں عطف بر توہم ایضاً حسن است

(۱۴) در اسم مجبور سے لیکن زید قائماً و لا قاعد عطف بر توہم

(۱۵) در فعل مجبور سے خلیل و سید سے لولا افرتنی الی اجل قریب فاصدق و اکن من الصالحین

موارد عطف بر توہم

یعنی چون معنای لولا افرتنی فاصدق (چرا مرگ من تا غیر متلافی تا صدقہ ہوں) با اکن افرتنی فاصدق (اے بہ توفیر بمانی صدقہ ہوں) یکی است : پس گویا اصدق مجبور شدہ اکن عطف بر معنای لولا افرتنی فاصدق

سیراف و فارسی سے اکن عطف بر مفعول فاصدق کہ مجبور است سے زیرا ان مقدر است بعد از فاد سے ہیں محلا مجبور مرگ

یورہ سے قول آہا ردہ شود زید جزو این مثال و مقبول دارند با ضیاء شرط سے اکن افرتنی

۱ نمینہ اکن رو عطف گرفت بر مفعول اصدق سے اصلا نمینہ (اصولاً) و مثلاً مجبور گرفت چون بعد فاد اکن در تقدیر

سے تاویل بہ مصدر مبدیہ مفرد نمینہ تصدیقی و عطف نمینہ بر مصدر متوہم (لولا تا صدقہ)

و چون تنہا با تقدیر گشتن زید مجبور نمینہ در حالی کہ سطل بین دو مصدر متعطف در تقدیر نمی تواند یار

(۱۶) در اسم مرفوع سے ائت و زید داہیان عطف علی مقصود مفعول ائت سے ائت

(۱۷) در اسم منصوب سے انا زینا السماء الدنيا بزینت الکواکب و حفظاً من کل سلطان صار عطف بر معنای زینت (عطف علی توہم عدم ذکر عامل دباؤ) معطوف علیہ

احتمال دارد سے مفعول نہ سے

و العامل محذوف مفعول مطلق سے حفظاً ہا حفظاً عطف بر زینا

(۵) درمقل منصوب سے وروا لو تہن فیدھنوا سے عطف بر معنی وروا ان تہن
عطف بر معروض متوہم

عطف
مترتب

(۶) درجالات مرکبات سے وین آیاتہ ان یرسل الراح مبشرات و لیذینکم من رحمتہ
عطف علی تہم لیسرکم

ابراہیمؑ سے لیدینکم متعلق بہ عامل مقدر است کہ او ان عامل مقدر عطف بر ان یرسل سے ان یرسل الراح مبشرات و لیدینکم
تعدید گرفتن فعلی کہ معنا بر او دلالت مراکزہ است ترات از عطف علی تہم کہ خلاف اصل

تنبیہ

لَا لَزْمَتُكَ أَوْ تَقْضِيَنِي حَقِّي سے بابتو ہمراہ میسم تا حق منویدی
فعل تقضینی منصوب بہ ان مقدر بودہ و مجموع ان وفعل تاویل بہ مصدر رفتہ و بر مصدر متوہم (فرقی) ما قبل
عطف مرئوفہ سے لیکونش لزوم منی او قضاء منک لحق

تقابلوہم اَوْ یُسَلِّمُوا سے قراءۃ ابی بہ حذف نون سے ان مقدرہ و ان وفعل تاویل بہ مصدر و عطف بر مصدر متوہم ما قبل

اما قرأت محمد بانین سے یسلمون عطف بر لفظ تقابلوہم

أو علی القطع سے استیف : او ہم یسلمون
عطف بر جملہ حاصل

نصب سے بہ ان مقدر منصوب شدہ و جمع ان وفعل تاویل بہ مصدر و عطف بر مصدر ضیالی ما قبل
ما یکل منک إِثْنَانِ فَحَدِثْ سے نفی الاثنان فحدث الدیث
ما تاتینا فتحدثنا سے ما تاتینا محدثاً سے بن غیر محدث (آمدی و سخن نگفتی)

رفع

رفع سے عطفاً علی تاتینا سے فیکون کل منهما و اخلاً علیہ حرف النقص
أو علی القطع سے فیکون السانی صوباً ای غایت تحدثنا

للاستئناف وجه آخر سے گاهی عرب صیغ قطع بکار می بردہ ولی دعویٰ روہم متعین بکار می بردہ (قلیل است)
انتفاء السانی لا انتفاء الاول

تنبيه ٤٤٨

- (١) **إِنْ جَزَمْتَ** فالعطف على اللفظ، والنهي عن كل منهما (نه ما من فحور ونه نسبه)
- (٢) **إِنْ نَفَيْتَ** فالعطف على المعنى، والنهي عند الجميع عن الجمع
 (لا يكون منك أن تسك مع شرب لبن (نهي لرجوع بين أن دع نه تك تك)
- (٣) **إِنْ رَفَعْتَ** نه أنه نه عن الاول وابعاه الثاني نه اي ولك رب اللين (نه تولى ليه نيز)

عطف النفي على الانشاء والعكس

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تَجَارِعِ كُفْرِكُمْ مِنْ عَذَابِ الِيمِ تُعَذِّبُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَفْقَهُ لَكُمْ فِعْلَهُمْ مِنْ اللَّهِ وَفَتَحَ قُرَيْشٌ وَبَشَّرَ الْمُؤْمِنِينَ

جمله السورة (فبرين) انشاء

١ علمي علم بلاغت وكتبه عيون (ابن مالك ابن عصفور) ابن كونه عطف واجازة في ذاته
 حصار كونه ابن عصفور ابن عطف واجازة في ذاته بالاسد لال به كنه بالا كنه بشر به خبر عطف نه اس
 لا زمخشري مدحه كنه وصر كونه عطف بشر به (توضون بالله) اس چون به معنای انشاء است (اكنوا) بيان بياورد
 انكاي نادر فاعل معطوف عليه معطوف بالان نه توضون فاعله معطوف عليه بشر به النبي صلى الله عليه وآله وسلم فاعله واقعد يارنيد
 توضون تفيد تجارعت نه ايته طلب بالان نه يفقه لكم جود ارتقاء

توضون لا فميت تفيد تجارعت بالان جود فميت قبول كنم نه توضون بالايته امر اس نه تفيد بالان چون معنای كلام بابي
 هم امرو (انز استقام) استفادى امر جود) نه هل ادلكم على تجارعت تبحكم نه تفيدوا (تجارعت كنم) مثل (فعل انتم مضمون)
 (كنوا) نه نه ضد نه برين واريه به معنای التوقا (اس جودايد)

بالايته كنم توضون تفيد معنای اس نه تفيد معنای (مطابقه نوازه) (امر خودي مفيد نه) (امر مفيد انم) صيد به هل ادلكم على تجارعت نه امين بالله
 در هر امره كه توضون نه تفيد تجارعت كنه عطف بشر به بياورد معنای نه
 اكنوا معنای تجارعت نه تجارعت عبادت اس نه ايمان به خدا
 ولي بشارت معنای تجارعت نه تجارعت عبادت نه از بشارت به مضمون

عطف الاسمیه علی الفعلیہ وبالعکس

(۱) جواز مطلقاً ہے تمام زید و عمرواً اگر ممتہ ، ان النفس عمرراً ارجع ، لان التائب الجلیس
 المتوطئین اولی من تعالفاً ہے اگر ممنوع ہوں میں دوستی عطف اسمیہ بر فعلیہ ، باید سلیقتن
 نفس عمر واجب ہے حالاً راجعہ نفس عمر سے چون در انصورت تائب جلیس حاصل میں (عطف فعلیہ بر فعلیہ)
 (اگر ممتہ عمر بر تمام زید) ولی کہ مرفوع بانہ میں عطف اسمیہ بر فعلیہ تمام زید و عمرواً اگر ممتہ کہ مرجوحہ۔
 ف ضحیٰ م م ح

(۲) المنع مطلقاً ہے ... سبب الاصباح و الفریض نقد

ابن جنی سے در مثال صریح مبتدایہ و فاعل فعل مرفوع است

امثال این قول سے لازمہ می این یعنی این است کہ عمرراً در مثال بالانفس واجب !!

این حرف مخالف قول محمول است

(۳) اَنَّهُ یجوز فی الواو فقط ہے ابی علی

یا ابن حاتم : قول دوم امحق اقوال است

عطف علی معمولی عاملین

(۱) اجعوا علی جواز العطف علی معمولی عامل واحد سے ان زیداً ذاهباً و عمرواً جالساً
 معمولاً عامل سے اعلم زید عمرراً بلراً جالساً و ابو الفصح خالداً سعیداً منطلقاً
 عامل عامل

(۲) اجعوا علی منع العطف علی معمولی اکثر من عاملین سے ان زیداً ضارباً ابوہ لعمرواً اخاک غلامہ بکر
 عامل عامل عامل

ان لم یکن احدهما جاراً سے کان اکلاً طعامک عمرواً و نمرک بکر
 عامل عامل عامل
 امکن
 عطف بر طالع
 عطف بر طالع

(۳) عطف علی معمولی عاملین
 عطف بر معمولی کہ عامل واحد

ان کان احدهما جاراً سے ان کان الجار مرفوعاً زید فی الدار و الجرح عمرراً و ممتہ : متنیع اجاباً سے لیس کنند

ان کان الجار مقدماً سے فی الدار زید و الجرح عمرراً و ممتہ : متنیع اجاباً سے لیس کنند

افصح و ذوات کبیر و راجع سے العوار

عاملین

ویژگی های منضم بعد ضمیر آن و مقصد

(۱) عتماً باید به متاخر رجوع کند، یعنی جمله مفسرش یا جزئی از آن نمی تواند بر ضمیر نشان مقدم شود.

قل هو الله احد
لله مقصد
(۲) مفسر آن فقط جملات

یا اجاز الکوفیل والافقو تغیر به مجرد له مرفوعه کان قائماً زیداً ظننته قائماً عمر

اعل من زید کان قائماً و عمر ظننته قائماً

یا می توانیم این ۳ مثال را توضیح کنیم (در استدلال کوفیل) (۱) مرفوعه صیغه صیغته و ضمیر کون کان و ضمیر ظننته به آن بر می گردد و چون وقتاً مقدم (معتماً) است

(۲) جاذبات مرفوع بعد کان است و باید به کان قائماً زیداً

(۳) هیچ تابعی برای آن کورده نمی شود

(۴) چیزی جز فعل ابتدائی یا تابع در آن عمل نمی کند (یا مبتدا و اقوامی شود یا اسم یکی از توالیف)

(۵) همیشه مقدم می آید اگر چه با لا یا چند جمله تغیر شود

ادامه عدد ضمیر به جانبند لفظاً و ترتیباً

(۵) ضمیر مفرد مجزوی که (رب) که با تمیزی تغیر شود به رَبِّهِ فِتْنَةً دَعَوْتُ

حکم ضمیر در آن (رب) چون حکم ضمیر در باب (نعم و بیسی) است و (۱) مضمیر ضمیر فتنه باره (یا ضمیر بیولته به ضرورت مفرد می آید

(۶) ضمیری که اسم ظاهر آنرا تغیر کرده و بدل برای آن قرار گیرد به ضمیرت زیداً

ابن ارفحس و ابوالفتح و ابوعبدالله الطال من الکوفیل

(۷) ضمیر به فاعل مقدم مقدر بود و مضمیر مفعول موصوف باید به ضَرْبُ غُلَامٍ زیداً

چون در نثر حتی باید مبه مقدم بیست و شاید ضمیر به مبه موصوف برگردد و از ابتدای این اسم و ضمیر

ضمير فصل و عماد

(ب) طائفة فصل

(۱) ما قبل ضمير فصل { (۱) كونه مبتدأ في الحال أو في الاصل $\frac{م}{م} \frac{فعل}{فعل} \frac{هم}{هم} \frac{المفعلون}{المفعلون}$
 (۲) كونه معرفة $\frac{مبتدأ}{مبتدأ} \frac{عند الله}{عند الله} \frac{هو}{هو} \frac{ضمير}{ضمير}$

(۲) ما بعد ضمير فصل { (۱) كونه ضمير المبتدأ في الحال أو في الاصل

(۲) كونه معرفة أو كالمعرفة (انه لا يقبل ال) كما تقدم في خبر

(۳) خود ضمير فصل { (۱) ان يكون بعصبة المرفوع من زيد $\frac{ان$ $\frac{يكون$ $\frac{بعصبة$ $\frac{المرفوع$ $\frac{من$ $\frac{زيد}$ $\frac{اي$ $\frac{الفاضل}$

(۲) ان يطابق ما قبله من كنت $\frac{كنت}$ $\frac{كل$ $\frac{الفاضل}$

خود ضمير به متاخر في لفظاً به رتباً ص ۵۵۴

(۱) در صورتی که ضمیر، توسط (نعم و بئس) و مانند آن در مرفوع باشد، مفید آن در انصاف فقط تمیز خواهد بود

نعم رجلاً زید $\frac{نعم$ $\frac{رجلاً$ $\frac{زید}$ $\frac{یلتحق$ $\frac{بهما$ $\frac{فعل}$ $\frac{الذی$ $\frac{یراد$ $\frac{به$ $\frac{المذم$
 ضمیر خود می تواند به بعد $\frac{هست$ $\frac{تین$ $\frac{ومند$ $\frac{لساء$ $\frac{مثلاً$ $\frac{لقوم}$ $\frac{کبرت$ $\frac{کلمه$ $\frac{ضمیم$ $\frac{ظرف$ $\frac{رجلاً$ $\frac{زید}$

(۲)

(۳) ضمیر مضارعند بود و مفیدش خبری می باشد $\frac{ان$ $\frac{هی$ $\frac{الاحیاء$ $\frac{الدنیا$

(۴) ضمیر شأن و مقصده $\frac{قل$ $\frac{هو$ $\frac{الله$ $\frac{احد}$ $\frac{الکون$ $\frac{لیسمی$ $\frac{ضمیر$ $\frac{المجهول}$

(۱) لفظی : این ضمیر از اول اعلای می کند که مابودن خبر است نه تابع ، لذا چون فاعل بین خبر و تابع است غیر فعل نامیده می شود و چون معنای کلام بر آن متکی است ضمیر عباد نام دارد .

فوائد ضمیر غرض

(۲) معنوی : تاکید معنای جمله و افاده اختصار منسند به مسند الیه .

(۱) بصیرین : این ضمیر چون حرف و یا اسم مائه اسماء افعال یا ال موصولات ، محل اعراب ندارد .

محل

ضمیر فصل

(۲) نفوس : اعراب دارد و کسانی : محل آن مائه ماقبلت است .
کسانی : رفع
کلیه زید هو القائم
فرا : محل آن مائه مابودن است .
فرا : نصب

درمان : کنت انت الرقیب علیهم = هم می تواند ضمیر فعل و هم تاکید باشد ولی مبتدا نمی تواند باشد زیرا مابودن مضرب است .

انت انت الفاضل = تاکید و فصل و مبتدا

انا لئن الفاضلون = هم می تواند مبتدا و هم ضمیر فعل باشد و تاکید نمی تواند باشد چون جمع بین تالیین جالیدت

روابط جمله خبریه به مبتدا : انت انت علام القوب = فعل ، تاکید ، مبتدا

(۱) ضمیر که اصل ربط دادن است و گاهی در کلام ذکر می شود و زید ضربه

ضرب می شود = السمن منوان بدرهم [منه]

(۲) اسم ائره : لبا ان التقی ذلك الضیر = الذین کذبوا بآیاتنا و استکبروا عنها اولئک اصحاب النار
صائر الیه = الذین کذبوا

تخصیص

(۳) اعاده لفظ مبتدا : در مواقع ترساندن و بزرگ جلوه دادن زیاد بکار می رود و اعمی ب البین ما اعدای البین

(۴) اعاده معنای مبتدا : زید جانی ابو عبد الله = اگر ابو عبد الله کینه زید باشد

(۵) اگر در خبر لفظی باشد کہ شامل مبتدا هم می شود - زید نعم الرجل عام

امثال ابن هشام: در این صورت لازم می آید - زید مات الناکر، عمره کل الناکر يموتون در حالی کہ اثنان غلط است

حالا این مثال مجبوری تجزیه کنیم زید نعم الرجل

(۱) اول باید قول اخبره قبول کنیم (اعماره یا معنای مبتدا)

(۲) ال موجود باید عهدی باشد یعنی همون زید (اگر جنس باشد مبتدا عام X)

(۶) عطف جمله ای که دارای ضمیر است بر جمله ای که حالی از ضمیر است توسط فاعلیت:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُخْرِجُ الْأَرْضُ مَخْضَةً
هو خبر بدون ضمیر

(۷) عطف به واو - زید قامت هند و اکثر منها - بناؤ علی أَنَّ الواو للجمع فالجملتان كالجمله

امثال ابن هشام: انما الواو للجمع في المقدرات لا في الجمل بدلیل هذان قائم و قاعد

هذان يقوم ويقعد - و منظر این باشد کہ یکی می نشیند و یکی می ایستد

پس این مورد، مورد قبول ابن هشام است

(۸) شرط مشتق بر ضمیر کہ خبر موجود در کلام، بر جواب آن شرط دلالت دارد

زید يقوم عمره ان قام [نعم عمره]

(۹) ال نائب از ضمیر موجود در خبر [قول کفون وجهی از بصیرت] - فان الحنة هي الماوی - اصل: ماواه
قال المانعون - هي الماوی له

(۱۰) خبر از نظر معنی عین مبتدا باشد - قولي : لا اله الا الله - از همین موارد ضمیر ن و قصه - قل هو الله احد

مطلب مهم

(۱) جملہ ضمیر سے پس سرور است قول ابن طراوہ کہ لغت در سے لولا زید لا کرمئت
جواب ربط خبرات، زید جواب ربط دارائی رابطہ است سے بلکہ خبر مصروفات [موصوف]

(۲) جملہ وصفیہ سے رابطہ آن فقط ضمیر می باشد سے مذکور سے صورت بطلی ابوہ قائم، تَنْزِلُ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرُوهُ
سَمِعَ وَاَنْقَرُوا يَوْمًا لَا تَقْرَى نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا [فیه] وَلَا يُعْمَلُ مِنْهَا شِفَاعَةٌ [فیه] وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عِلَالٌ [فیه]
وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ [فیه] سے فانہ علی تقدیر (فیه) اربع مرات

(۳) جملہ صلہ موصول اسمی (چون ضمیر اسم بھی کرہ نہ حرف) سے رابطہ آن غالباً ضمیرات صلہ (صفت) خبر
مذکور سے الذین یومنون بالغیب، مقدر سے اَیُّهُمْ [ہو] اَنْتَ عَلَی الرَّحْمٰنِ عَتَبًا
موصول صہ عتبا

وَقَالِیَاتٍ وَقَالِیَ اِنَّکَ رَابِطٌ ضَمِیرِ خُطَابِ بِاَسَد سے انت الذی جعلت لکن مفعول من نعمت سمعاً
قلیل است وسماعی اِنَّکَ رَابِطٌ اِسْم ظاہر بآئہ سے انت الذی قائم زید

(۴) جملہ حالیہ، رابطہ آن سے ضمیر سے قری الذین کذبوا علی اللہ ووجہہم مَسْوُورَةٌ (سواء)
واو سے لَنْ اَنْکَلِ الذِّبَّ وَیَفْنِ عَظْمَهُ [بی مقدار]
ضمیر وواو سے لا تقربوا الصلوة وَاَنْتُمْ سَكَرٰی
یا قد یفلح منہما لعطاء سے فینقدہ الضمیر سے صورت بالبشر قفیر بدرہم [فہنہ]

(۵) جملہ ای کہ تفسیر ہو کہ عامل محذوف مستقل عند را سے زیداً ضروریہ
مستقل بہ مستقل عند

۶۷۷) بدل بعض و استمال سے رابطہ ان دو فقط ضمیمہ است سے مذکور: ثُمَّ جَمَعُوا وَصَمُّوا كَثِيرًا مِنْهُمْ ، لِيَسْأَلُونَكَ عَنِ الثَّغْرِ الْمَرْمَرِ

قَالَ فِيهِ

يَا مُقَدِّرُ لَكَ عَلَى النَّاسِ جَمْعُ الْبَيْتِ مِنْ اسْتِطْلَاحٍ [مِنْهُمْ] إِلَيْهِ
بدل بعض بدل بعض

قِيلَ اصْحَابُ الْأَخْذُورِ النَّارُ [فِيهِ] فِي قِيلَ نَارُهُ
بدل استمال بدل استمال

۷) انما لم يفتح بدل الكل الى رابط ، لانه نفس المبدل منه في المعنى ، كما ان الفيلة التي هي نفس البهائم لا تحتاج الى رابط

۸) معمول صفت متبوعه رابط ان فقط ضمیمہ سے مذکور: زَيْدٌ حَسَنٌ وَجْهُهُ
مذروف: زَيْدٌ حَسَنٌ وَجْهُهُ

۹) جواب اسم ربطی کہ مبتدا واقع شدہ رابطہ ان فقط ضمیمہ سے مِنْ جَاءَ بِالْحَصْنِ فَلَهُ عِنْدَ امْتِنَانٍ
فَمِنْ قَرْمَضٍ فَمِنْ الْجَعِّ فَلَا رُفَّتَ وَلَا فُتُوٌّ وَلَا جِدَالٌ فِي الْمَعِ [مِنْهُ]

۱) دو عامل در باب تنازع کہ باید بِاللَّيْلِ اَرْشَاهُ وَالنَّهْيَ بَابُكَ (۱) عاطف سے قَامَا وَفَعَلَا افواث

(۲) اولی عامل است در درون سے كَانَ يَقُولُ سَفِينًا

(۳) دومی جواب اولی سے جواب ربطی سے تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ (بِإِذْنِ اللَّهِ وَرَحْمَتِهِ)

(۴) جواب سوالی سے يَسْتَغْفِرُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتَبِكُمْ فِي الدَّلَالَةِ
ساز

۱۱) الفاظ تاکید کہ در اول میان فقط با ضمیمہ مذکور ربط پیدا می کنند ، سے جَاءَ زَيْدٌ قَتَلَ ، الزَّيْرَانِ كِلَاهُمَا ، الْقَوْمُ كَالْهَمِ

۷) هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا سے بعضی ها گفتن (جمیعاً) تاکید برای (ما) است در حالی کہ اگر این چنین
می بود باید می شد جمیعہ ، درست اینہ کہ جمیعاً ہے حال

۱) التَّوَكُّدُ بِدَرْجِ قَلِيلٍ ، فَلَا يَحْصِلُ عَلَيْهِ التَّخْفِيفُ

(۲) تفصیل: اسم نکرہ یا اضافہ شدن به اسم نکرہ ی دیگر مخفیہ می شود. منظور از تفصیل این است که

(۳) تفهیم: در مورد اضافه لفظیه وجود دارد (یعنی در مورد اضافه صفتی و اسمی، فعلی و صفتی، که دارای زمان حال یا مستقبل

است به معمول آن عضاوت زنده، ضاربا زنده و در مورد این وصف اهل آن است که عمل نصب این هم ۱۵۵۰ در حالی که

عمل هر اخفی از عمل نسیب است. و عمل هر ریائی می شود تمویل با نون مضاعف. حذف یکنه به ضارب با کسر و عمل

(۴) ازاله قبح و مجازات: مردت بالرجل المسني الوجه - الله الوجه رفع راله سؤد قبح خواهد بود زیرا صفت

ضمیمہ ۱: راجع بہ موصوفہ نذارد۔ و اگر لقب دادہ شود باعث می شود کہ وصف لازم بہ عنوانہ مقتدی قرار دادہ شود (مجاز)

(۵ و ۶) کتب تذکره یا بانیات از مصافح الی : ۱- انارة العقل مبداء من الذر ومذکر
مطلوعت بعض اصابعه قتل وموت کتب ثلاث کرده

۲- خبر ومذکر مبداء موت کتب ثلاث کرده

۱۰ المنة این ۹ قسم، مشروط بدان است که بتوانیم مضاف را حذف کرده و هم الیه را جای آن بگذاریم

لذا عزتوں کی کفّت و غلام ہند دھبت

(۷) کَسْبِ طَرْفِیۃً : تَوَدُّی اَکُلُهَا کُلَّ حَیْنٍ

مفتی محمد بنی عامہ اصفہان

(۱) مَعَسِيَتٌ : سَعِلُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيْ مُنْقَلِبٌ يُنْقَلِبُونَ

تجارت (مفادین) ب (منقلب) که مصدر می باشد کسب مصدر است (کره)

مطلق و مفید

(۹) وجوب تصدیق ہے اگر مضاف الیہ صدارت طلب باشد، مضاف از آن کسب تصدیق میں کند۔

جہ مضاف، مبتدا، خبر، مفعول و یا جار و مجرور باشد

واجبہ تقدیم ہے مبتدا سے غلام من عندک ۹
مضاف الیہ خبر
اگر مضاف بالکیم خبر
مبتدا سے غلام الیہم اکرم ۹
جار و مجرور
واجب الرفع سے علمت ابو من زید
۲ صدارت طلب و معلق عامل حمل

صبيحة اي يدي لغوث ۹
مضاف الیہ خبر
مبتدا
مضاف طلب
كسب تصدیق
من غلام ايهم انت فاضل ۹
كسب تصدیق

(۱۰) اعراب سے ہندو خمسہ عشر زید
خبر
كسب اعراب کرہ

(۱۱) بناء سے در صورتی کہ مضاف اسم مبہم (غیر، مثل، دون، بین) باشد

و حیل بینہم و
مخالفت
و گفتند کہ نائب فاعل ضمیر مصدرات ہے ای: حیل ہو
مفعول نائب فاعل
نقطہ تصرف سے کس بناؤ کرہ

انا مینا ما کون و مینا دون ذلك
خ مقدم
م مودع
كس بناء
م موصوف حذف کہ ہے ای: مینا قعم دون ذلك
مبتدا محذوف

لو کان المضاف غیر مبہم لم بین۔ اما قول مجاہدی سے غلامی مبین ضمیر دور
چوں لازم میں آکر بناء سے غلامت و غلامہ در حالی کہ هیچ کس فاعل بہ این نہ وہ

(۲) در صورتی کہ مضاف اسم زمان مبہم و م الیہ (اذ) باشد۔ سے من خبری یومئذ
م الیہ خبری سے کس بناؤ کرہ از (اذ)

(۳) در صورتی کہ مضاف اسم زمان مبہم و م الیہ فعل مبین باشد علی حین عاقبت
كس بناؤ کرہ

(۱) وزن فَعْلٌ سے شکر طُوفَ، سُورَفَ۔ این وزن معضوض فعل ہائی است کہ یہ صفات درونی دلالت دارند کہ یہ فعلی اتفاقاً کہ روز آں تجاوز نہ کند۔ ہو کہ فعل متعدی را در این غالب بریزند یہ لازم تبدیل کنند و افارہی مبالغہ و تعجب میکنند سے ضَرْبُ الرَّجُلِ (چہ قد رنندہ است)۔

(۲) گماہائیدہ شدہ فعل لازم، مفعول گرفتہ سے رَحُبْتُکُمُ الطَّائِي، اِنَّ بَدْءُ طُلُوعِ الْيَمِينِ فقط مبین یہ مثال است کہ در افعال لازم ہم یہ ہو گیند سے زبیر متقن فعل متعدی (وَسِعَ وَبَلَغَ) شدہ اند

(۳) فَعْلٌ يَافِعُلٌ کہ صفت متبہ آں بروزن (فعل) باند سے ذَلَّ وقوی سے ذلیل، قَعِيَ

(۴) فعل بروزن (افعل) کہ دال بر ضرورت باند سے اَعَدَّ البعير، اَحْصَدَ الزرع
لامعنا کی کہ براین اوزان اند
(۵) اِفْعَلَّشَ سے اِقْشَعَرَّ، اِسْمَارُ

(۶) اِفْعَلَّشَ سے اَكْوَهَدَّ

(۷) اِفْعَنْلَلَّ سے ہر دو لام املی سے اَصْرَجَمُ بمعنی اجتمع

(۸) اِفْعَنْلَلَّ سے بازائیدہ یک لام سے اِقْعَنْسَسَ

(۹) اِفْعَنْلَلَّ سے اِرْحَبْنِي الدِّيكَ (فروغ آئندہ حدت)

(۱۰) اِسْتَفْعَلَ سے دال علی التفعول سے اِسْتَفْخَرَ الطَّيْنَ (رگہ تبدیل بہ سنگند)

(۱۱) اِتَفَعَّلَ سے اِطْلَقَ، اِنْكَسَرَ

(۱۲) مطاوعہ (اُر مغل مؤثر یک مفعولی باشد) سے کسرتہ فائدہ لازم

(۱۳) رباعی مزید فائدہ سے تدمج، آخرتیم

(۱۴) فعل متکثر متضمن معنای فعل لازم باشد سے اُدعا ہے سے تَدْتَا : اصلاح لی غی درستی سے بارک
اگرچہ معنی انہ اما مہ آنہا یا حرف جار کہ نہ لازم بود نہ زیر متضمن معنای لازم اند۔
سبع اللہ لمن حمدہ سے استجاب

(۱۵) اُن تَدَلِ عَلٰی سَجَّیَہ (طبع و حالات درونی) سے اَلْخُومُ ، جَبْنُ

(۱۶) اُو عَلٰی عَرَفِی (حالات عارضہ و غیر دائمی) سے فَرِیخُ ، بَطِیڈ (درستی)

(۱۷) اُو عَلٰی تَطَافِہ (تظاہر) سے طَافُہ ، وَضُو

(۱۸) اُو عَلٰی دَنَسِ (پلیدی) سے نَجِیَسُ ، رَجِیَسُ

(۱۹) اُو عَلٰی لَوْنِ (رنگ) سے اُدِمُ ، اِفْقَدُ

(۲۰) اُو عَلٰی حَلِیہ (زیبت) سے دَعِیج (درست چمنہ) ، کُجَلِ (بیک بیاہ)

(۱) بودن به باب افعال ہے اذْهَبْتُمْ طِبَابَكُمْ ہے ذهب لازم
یہ گھر میں فعل معقود ہے یک معقول را دارای ۲ معقول مرکب ہے البست زیداً ثوباً ، لبس ہے یک معقول
و گاہ میں معقود ہے ۲ معقول را دارای ۲ معقول مرکب ہے

✓ تعذیر بہ ہجرہ در مورد فعل لازم ، قیاسی بود و در غیر ان سہمی است۔

(۲) بودن به باب مفاعله ہے جلس زیداً جلس زیداً (ہم نشین زید شد)

(۳) رہن فعل لازم در قالب وزن (فَعْلٌ - فَعْلٌ) بہ قصد غلبہ ہے کرم زیداً ہے ای غلبتہ فی الکرم

(۴) بافت فعل بر وزن (استغفل) برای افادہ طلب یا بت دادن بہ پند ہے استغفبت العال واستغفبت الظالم
یہ گاہ یک معقول را دارای دو معقول مرکب ہے استکبتہ کتاب
مہین مہین

(۵) باب تفعیل (تضعیف عن الفعل) ہے فرج زیداً ہے فرجہ

۱۔ النقل بہ سہمی فی العاصد و فی المعقود واحد ہے علمتہ الحساب

لم یبع فی المعقود لاثنین (۲ معقول، ۳ معقول) ہے زعم الحریث انہ یجوز فی (علم) السعدیہ لاثنین
ان یسقل بالتضعیف الی ثلاثہ ابن منکم لا یسقلہ سماع ولا قیاس ، ظاہر فعل یسویب انہ سہمی مطلقاً

(۶) تفسیر ہے فعل لازم را متعین معنایی قرار دہیم کہ فعل معقود بہ همان معنی عنوان می شود

فلذلك عدی (رُفِبَ و طُلُو) الی معقول لما تفسرنا معنی (رُفِبَ و بُلُغ)

لیکن لزوم تفسیر این است کہ یکبارہ من توالد فعل لازم را دارای ۲ معقول کند ہے آلوٹ (کوٹھی کریم)

ہے لا آلوٹ نفساً ولا آلوٹ جہداً ہے لما ضمتن معنی (لا املکت) ہے لا یالوؤکم جبلاً

در وقت از نفسیت خواہی آسائیں کہ ، تو را از لای ضعیفی کم

۷۔ اقطاف صرف جہ سے ذہبُ الی الشام
لازم

لا تَوَاعِيذُهُنَّ بِرَأْسٍ أَيْ عَلَى رِءُوسٍ أَعْجَلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ أَيْ عَنِ أَمْرِهِ